

NIEUWSBRIEF

STICHTING ARCHIVARIAAT

BENTINCK – SCHOONHETEN

November 2001, jaargang 6.

VAN DE VOORZITTER.

Met de brief die wij in augustus naar u, onze trouwe donateurs, stuurden gaven wij al aan, dat het jaar 2001 een moeilijk jaar is geweest. U hebt dat ook gemerkt, doordat we onze ambitieuze voorjaarsbijeenkomst hebben moeten afzeggen vanwege de MKZ. Toen we deze vergadering planden, hoopten we nog dat Schoonheten gevrijwaard zou blijven. Gelukkig hoefde er niet geruimd te worden, maar de langdurende toestand, gedurende welke Schoonheten in het toezichtsgebied lag, heeft toch erg deprimerend gewerkt. Wij hopen dat we nooit zo iets meer mee hoeven te maken, het Landgoed Schoonheten niet, en u niet de donateurs, die agrariër zijn.

Met onze augustus brief hebben we u attent gemaakt op de televisie serie 'Leven in Toen', waarvan een aflevering aan het leven in Schoonheten en het reilen en zeilen van het landgoed gewijd was. Wij waren zelf erg tevreden over het resultaat omdat alle aspecten van het in stand houden van het landgoed duidelijk uit de verf kwamen. Er was te zien hoe we, met pijn in het hart, de kastanje op het voorplein moesten laten omhalen. Door een storm waren er grote takken uitgewaaid, waardoor er gevaar ontstond dat de hele boom zou omwaaien. Er is nu een Liriodendron tulipifera (tulpenboom) geplant door Rolph Bentinck, de zoon van de bewoonster van het Huis, Bonne Bentinck. Deze bij een landhuis passende boom zal straks vast erg mooi staan, maar voorlopig ziet het voorplein er erg kaal uit.

In de aflevering over Schoonheten hebt u ook onze onmisbare Monumentenwacht aan het werk gezien. Ieder jaar wordt Schoonheten geïnspecteerd. Kleine reparaties, zoals het recht leggen van pannen, worden meteen uitgevoerd. U hebt kunnen zien hoe de scheuren in het keldergewelf geïnspecteerd werden. Ook hebt u het loodgietersbedrijf Van Vilsteren in actie gezien. Door de verscherpte ARBO regels moesten we veiligheidshaken op het dak laten bevestigen, opdat de Monumentenwacht veilig aan het werk kan. U zag Louk Verhoeven onze vaste loodgieter, een expert op het gebied van koperen dakbedekking, uitleg geven.

Ook onze Stichting is in beeld gekomen, zoals aangekondigd. De opname is gemaakt terwijl Gerrit van der Kolk, de bewoner van de chauffeurswoning aan het begin van de oprijlaan, ons oude foto's kwam brengen. Aangezien Van der Kolk al in de oorlog voor het landgoed is gaan werken, is hij een geweldige bron van informatie voor onze Stichting. Hij weet bijvoorbeeld waar de V-1 startbaan in de bossen lag, en waar een neergeschoten vliegtuig terecht is gekomen. Op de komende donateursdag zult u daar meer over horen.

Voor wie de uitzending over Schoonheten gemist heeft is er goed nieuws. Alle zes de uitzendingen van de serie worden door de NCRV herhaald, wederom onder de koepel *Weg van de snelweg*. Ook de volgorde van de afleveringen is ongewijzigd; achtereenvolgend komen aan bod: Kasteel Middachten, Kasteel Heeze, Huis Waterland, Schoonheten, Kasteel Amerongen en Kasteel Wijlre. De uitzendingen vinden weer plaats op zaterdag, op Nederland 1 om 16.35 uur. De serie begint op de eerste zaterdag van 2002; Schoonheten is dus op 26 januari aan de beurt.

Deze tv-serie was een van de activiteiten met betrekking tot 'het jaar van het interieur'. In dat kader is ook het boek *Leven in toen* uitgegeven. *Leven in toen* geeft in het kort een beschrijving en afbeeldingen van de honderd, de belangrijkste en best bewaarde woonhuisinterieurs in Nederland uit de periode 1600 tot 1940. Wij zijn er trots op dat Schoonheten hiervoor is uitgezocht. Van de beschrijving hebt u in de vorige Nieuwsbrief al een voorproefje gehad, het boek zelf kunt u op de donateursdag inzien. Het boek is in de boekhandel verkrijgbaar.

Na de zomer zijn we weer aan de foto's begonnen samen met onze trouwe vrijwilligers. De nieuw afgedrukte foto's worden voorzien van een beschermfolie. Het is een heel gepuzzel om uit te vinden wie op de foto's staat en welke gebouwen afgebeeld zijn. Daarbij moeten we een beroep doen op familieleden en (vroegere) bewoners van het landgoed. Alle gegevens die we verzamelen worden in een computersysteem ingevoerd.

U wilt natuurlijk ook weten hoe het met de nieuwe archiefruimte zit. De tekeningen van architect Kreek uit Diepenveen zijn klaar. Hij is nu bezig het bestek te maken. Vooral van belang is natuurlijk de luchtcirculatie en temperatuurbeheersing. Hiertoe doet hij ook onderzoek bij andere archieven, zoals dat van Kasteel Twickel. Ook hierover zullen wij u op de donateursdag verder informeren.

Wanneer de donateursdag zal plaatsvinden is nog niet bekend, wij denken aan eind april, begin mei. Het programma zal wat gewijzigd worden maar u kunt er zeker van zijn dat het een gevarieerd programma wordt.

Ik hoop u allen op de donateursdag 2002 te mogen begroeten,

J.U. Bentinck van Schoonheten.

Schoonheten in de steigers. In 2001 is het huis geschilderd. De donkerrode kleur van de dakkapellen, goot, kozijnen en ramen is vervangen door een gebroken wit. Het contrast tussen links en rechts is goed te zien.

DONATEURSDAG 2002.

De donateursdag voor 2002 is gepland op zaterdag 20 april.

Wij hopen dat dit jaar ons goed gezind is en deze dag doorgang kan vinden.

Noteert u deze datum alvast in uw agenda?

Wij rekenen op uw komst.

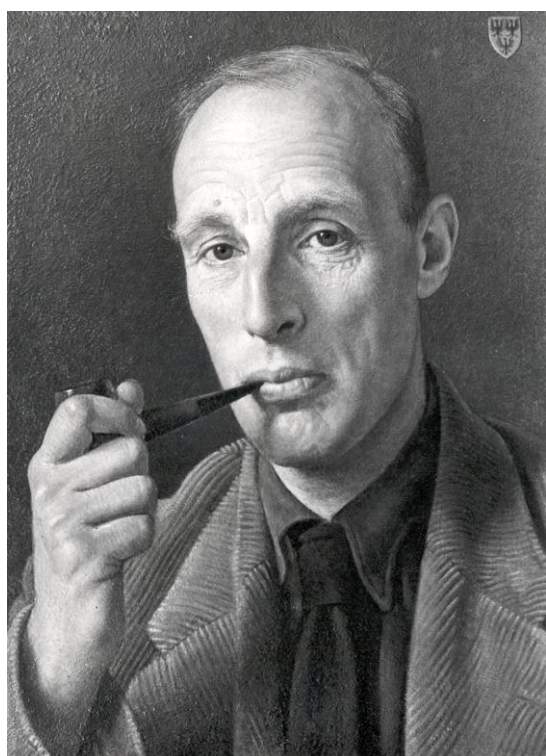
SCHOONHETEN IN HET LAATSTE OORLOGSJAAR.

Door J.U. den Tex.

In de Tweede Wereldoorlog werd het huis Schoonheten bewoond door Coba Bentinck-Philipse, de ruim zestigjarige weduwe van mr.A.G.W. baron Bentinck.

Haar drie kinderen, Anneke, Harry en Rolf, waren getrouwd en woonden elders; de oudste dochter, mijn moeder, Anna den Tex-Bentinck in het Westen des lands.

Schoonheten was het vaste zomervakantie-adres voor de familie den Tex, maar de afstand was te groot voor een snel bezoek en in de oorlog werd het reizen ook steeds moeilijker. De spoorverbinding van Westen naar Oosten werd regelmatig beschoten; na 17 september 1944 waren er al helemaal geen treinen meer, want sindsdien staakte de spoor. Wie reizen wilde was afhankelijk van andere, steeds schaarser wordende middelen van vervoer. Telefoonverbindingen vielen uit; de post werkte nog maar gebrekkig.

Jhr. Mr. Cornelis Jacob Arnold den Tex. (1889-1965)
Schilderij door Van Veen, gemaakt in gevangenschap te St. Michielsgestel.

Jkvr. Anna Cornelia den Tex geboren barones Bentinck.(1902-1989)

Tegelijk werd die moeizame verbinding met het Oosten voor het gezin den Tex een zaak van levensbelang. En voor hen niet alleen. In de steden van het Westen heerste groot gebrek, op het platteland was er wel geen overvloed maar in ieder geval nog voldoende te eten; velen trokken dan ook de stad uit op zoek naar voedsel. In de barre winter van 1944-45 was de nood zo hoog dat lange stoeten stedelingen, van alle rang en stand, Oostwaarts trokken met een vrachtrijder mee of te voet, met gammele karretjes of op gammele fietsen, om in Gelderland of over de IJssel voedsel te bemachtigen.

Olst werd in die maanden volgens een schatting, door gemiddeld vijftienhonderd hongertrekkers bezocht; in Ommen was het maximum van een dag duizend. (De Jong, deel 10b; pag 250) Maar eind januari kwam er een verbod op het transport over de IJssel van graan, peulvruchten, boter en olie, juist dat waar in het Westen zo groot gebrek aan was. Op 1 maart werd de oversteek van de IJssel zonder meer verboden.

Kon vanuit het westen niemand meer zo het heerlijk land van spek en roggebrood bereiken, vanuit het Oosten naderde het oorlogsfront Overijssel. Steden, spoorlijnen en bruggen werden regelmatig gebombardeerd; op het terrein van Schoonheten zelf was een startbaan voor VI's aangelegd, een raket-wapen dat bedoeld was om

Hitler toch nog op het nippertje de eindoverwinning te bezorgen, maar dat nu vooral een gevaar voor zijn omgeving bleek te zijn.

Over het leven op Schoonheten kon ik lezen in de brieven die mijn moeder aan mijn vader schreef, in de tijd dat hij gevangen zat in het gijzelaarskamp Beekzicht in Sint-Michiëlsgestel. (mei 1942 -september 1944) Over het wel en wee in het laatste oorlogsjaar vertellen de brieven die zij van haar moeder vanuit Schoonheten kreeg. Allen zijn op één niet gedateerde brief na van na september 1944, waarschijnlijk bewaard vanwege de uitzonderlijke gebeurtenissen die zij beschrijven. (De brieven van A.C. den Tex-Bentinck aan C.J.A. den Tex bevinden zich in het Gemeentearchief Amsterdam, Particuliere archieven nr 199; de andere brieven zijn nog in mijn eigen bezit)

Vaste bewoners van het Huis Schoonheten waren toen behalve de vrouw des huizes ook de gezelschapsdame (het woord spreekt voor zich) mevrouw Anna de Lorm en de vroegere kinderjuffrouw van Rolf Bentinck, Johanna ('Okie') Bezem. Of er toen nog inwonende dienstmeisjes waren weet ik niet; ik maak uit mijn moeders brieven wel op dat er regelmatig problemen waren met personeel. Ookie Bezem ging in juli 1944 voor een familiebezoek naar Haarlem en kon, of wilde toen niet meer terug, de reden zal het gebrek aan transport zijn geweest. Ook vond het gezin van Rolf Bentinck - zijn vrouw Elsie de Brauw met de kleine Mamie en Coba - tijdelijk onderdak op Schoonheten. Wie het niet kreeg was de jongste dochter des huizes, Harry de Kruyff-Bentinck die met haar bijna volwassen dochter Bijl en twee jonge kinderen, Eduard en Martje, uit het gebombardeerde Zutphen moest evacueren. De gastvrijheid van Schoonheten was geen vanzelfsprekend hartelijke zaak.

1943, 11 augustus: Anna den Tex vanuit Schoonheten aan haar echtgenoot: "Vandaag schikte ik voor Moeder de bloemen, weer net als toen ik nog niet getrouwd was. Ik geniet wel zeer van de rust en de natuur. Die prachtige korenschoven, het mooie zicht en nu het avondlicht. Heerlijk geen luchtalarm te horen en wanneer je de courant niet ziet, eigenlijk te kunnen denken dat de oorlog slechts een boze droom is en jij niet gevangen zit maar op reis bent." Dan klaagt zij - en klachten uit haar mond waren uiterst zeldzaam - over de "hatelijkheden van M., nu en vroeger (...) omdat M. zelf nooit een hand heeft leren uitsteken kan ze zich niet verplaatsen in t leven van haar kinderen (...) ik heb wel met M. te doen maar indien zij zelf eens wat meer voor anderen over had zou ze een heel wat bevredigender leven hebben..."

Veel glas en pannen schade aan het "Winkeltje" aan de Schoonhetenseweg.

De totaal verwoest "Smederij" naast het Winkeltje.

Door de oorlogshandelingen verdreven kwamen er meer mensen op Schoonheten te wonen, evacuees uit Raalte en uit de naaste omgeving. "Binnen de poort", niet voor zover ik kan nagaan, binnen het huis zelf. En meerdere malen kwam er ongewenst bezoek. Dan is er sprake van dat Schoonheten door de Duitsers gerequireerd zal worden of dat er troepen moeten worden ingekwartierd; uit een brief van 18 augustus 1943 blijkt dat zo een bezetting al viermaal bedreigd heeft, maar dat het tot dien daar ook bij gebleven is. Op een nacht [wanneer?] is er een overval.

Coba Bentinck-Philipse schrijft in een niet gedateerde brief over "de afschuwelijke nacht van woensdag op donderdag. Een nachtelijke overval van de Landwacht. 't Begon om 1 uur, de honden ongewoon aan het blaffen en zag men in 't Engelse werk zoveel lantarens als gloeilichten. En alles geruisloos. 't Was een prachtige maannacht. Langzamerhand kwam het nader, toen op t pleintje in de tuin, overal omsingeld, 100 man. Een klom er over het hek, het prikkeldraad hinderde hem niet en toen heeft hij 't achterbrugje neergelaten. Alles dus goed ingestudeerd; ze waren geheel op de hoogte.

Wij waren dus op alles voorbereid. Wij lagen in bed, eerst hoorde je gestommel in huis, in Vaders kamer op de planken vloer klonk het zo. Daar gaat de deur van mijn slaapkamer open en het licht hel op. Daar zie ik 2 mannen in uniform met grote petten op, de een met een enorm pistool in de hand, de ander een revolver. Ik deed wel of ik ontwaakte en daar ik ze voor D.'s aanzag vroeg ik "was ist los?". Het is een nachtelijke overval, antwoordde hij mij. Hij vroeg naar de mensen in huis, keek onder mijn bed, in de kasten en zei toen, gaat u maar slapen. Maar jawel even daarna nr. 2 bezoek, 2 mensen, ook met pistolen. Een jonge, zeer onhebbelijk, vroeg wie ik was, of ik maar uit bed wilde komen en voor de ondervraging mij wilde aankleden. Ze draaiden zich daarvoor zedig om. Ik schoot mijn winterjas en sloffen aan en toen begon hij na eerst mijn persoonsbewijs te zien met vragen. Hij had 2 beslapen bedden in t bouwhuis gevonden: van wie die waren. Achteraf bleek dat dat niet waar was, er stond 1 bed en dat van Frits was door hem beslapen; ze hadden hem zelf gewekt. Ik antwoordde zeer slaperig, daar weet ik niets van. En dan precies wie hier in huis waren. Waar is uw zoon? Vanmorgen naar Amsterdam gegaan. Hoe laat? Dat weet ik niet, ik ben zelf de gehele dag uit geweest. In die tijd stond een ander sujet mijn brieven te bekijken, o.a. een van jou, nam alles in zijn handen. Toen kwam nr. 1, of ik alles open wilde maken wat op zolder afgesloten is. Okie lag in t bed naast Elsie, met het oog op haar toestand. In Elsie's benen knepen ze nog om te zien dat daar geen onderduiker lag! Okies kamer zag er netjes uit. Tot 4 uur hebben ze hier in huis rondgedoold, alle lichten aan, alle deuren open, in laden gerommeld, overal waren ze, er waren er wel 10 a 12 in huis en t verdere tuig zoals Jennigje ze noemt om het huis. Ik trap op, trap af, met blote benen in mijn sloffen en mijn winterjas waar de knopen nog afsprongen zodat ik hem dicht moest houden. Ze zijn door een raam in de keuken binnengekomen. Er waren 5 overvalauto's en tal van andere en motorfietsen. Op het gazon zijn ze gekeerd, gelukkig heeft dat niet erg geleden. Bij Hein, Gerrit, Wormer overal huiszoeking, erg zoeken in de mutsen van Gerdien. t Kippenhok doorzochten ze, lieten het open, alle kippen er uit.

Zo juist hoor ik dat het een heel bijzondere overval is geweest, een kasteel waardig, voor de gelegenheid had het allerhoogste van de bende de leiding genomen, de thesaurier-generaal Rambonnet. Dat was degene met het enorme pistool en verder gehuld in een lange jas alles militair uitziende. Die kwam de slaapkamer binnen met de hoofdcassiers van politie uit Deventer, wat een eer! De hoofdman heerlijk warm gekleed en de barones met blote benen in sloffen. Hij schijnt razend te zijn dat zijn goed geprepareerd plan geen betere uitwerking heeft gehad. Elsie is vertrokken, t was niet goed zo een emotie. zij is nu vast naar haar moeder gegaan en maandag naar D..... Met de nachtelijke inval verdween uit de kelder boter, vlees, 2 bussen met olie van de elektrische machine die we nodig hebben voor t electrisch licht en een windbuks van Frits waarover ik zal reclameren"

Tot zover de brief. De Landwacht was een soort NSB-hulppolitie; Rambonnet was de plaatsvervangend secretaris-generaal van het departement van bijzondere economische zaken, met Deventer als standplaats. Zowel de Landwacht als Rambonnet stonden bekend om hun roofzucht. (De Jong deel 10 b pag 287-290) De vraag is of dit bijzonder bezoek dan ook alleen de jacht op onderduikers betrof of ook een snelle inventaris van de inboedel van Schoonheten. Rolf Bentinck kon op tijd ergens in huis verstopt worden; ik vermoed dat het een en ander tussen de regels wordt medegedeeld, wat openlijk niet geschreven kon worden. Je weet maar nooit wie zo'n brief in handen krijgt.

Restanten van een V1 raket. Schoonhetenseweg.

Restanten startbaan V1 raketten, tussen Hoekersdijk en boerderij het Wormer, westzijde van de Schoonhetenseweg.

Dan komt er ook werkelijk inkwartiering - en gaat weer. Een brief van 27 oktober 1944: "Plotseling na 3 weken en 2 dagen vertrok de inkwartiering. Ze waren aan het weggaan toen er alweer een Hauptmann van de SS voor mij stond, hij wilde kamers zien. Hij dacht er over om het weekend met vrienden te komen jagen of met 100 man. Ook dacht hij hier een Casino van het huis te maken. Hij plakte een papiertje op de voordeur met 'belegt' en een nummer. Het is nu twee weken later; hij is niet verschenen en de SS is uit Raalte weg. Raalte wordt nogal eens gebombardeerd, vooral de brug, die niet geraakt wordt, maar de bevolking heeft er van te

lijden. Nu hebben we sinds 2 dagen een Raaltens echtpaar met dochter van 17 dat heeft gevraagd of ze in de biljartkamer mogen wonen; ze zijn nu druk aan het in orde maken van de woning, een orgel kwam mee. De zoon van Albert (Wolters, de tuinman udt) heeft verkering met de 17jarige, wel gezellig om haar nu als buurmeisje te hebben.

Hier wordt veel door de D's gejaagd, ieder keer hoort men schieten. De inkwartiering ging ook op jacht, er is niets aan te doen en men moet zich maar niet ergeren (...) Over het algemeen heb ik niet te klagen gehad over de inkwartiering; ze waren niet luidruchtig en hadden zorg voor de bibliotheek."

Intussen is het dagelijks leven ook vol hindernissen, wat het contact van Schoonheten met zijn omgeving sterk beperkt: "de pleegzuster die voor het kleine Cobaatje heeft gezorgd is er nog. 't Zal een gemis zijn als de zuster weg gaat, want het is makkelijk voor de boodschappen, men pakt haar fiets niet af. t Is zo stil op de wegen, bijna niemand waagt zich op de fiets!" Desondanks gaat Coba Bentinck toch op de fiets naar Boxbergen: "Ik kwam de volgende dag behouden met mijn fiets terug. De fiets heeft uitstekende banden en glimt van keurigheid; het is net iets om van me af te nemen. De D. hebben ook de Packard (de auto udt) meegenomen." Dan vertelt Coba B. dat het huis/kasteel Windesheim geheel verwoest is, terwijl de Duitse legerstaf die daar gezeten had intussen al weer vertrokken was. De mogelijkheid dat Schoonheten met zijn tijdelijke inkwartieringen ook een doelwit van geallieerde bommenwerpers zou kunnen worden, moet haar wel bezig hebben gehouden. Zij vervolgt: "... en overal worden versterkingen gemaakt. Ze nemen daar twijgen voor en op Boxbergen hakten ze maar zo de dennen weg in 't bos om te gebruiken. Men heeft niets meer over zijn eigen boel te zeggen. Deventer heeft ook van bombardementen te lijden gehad."

7 november: "Gisteren een Sturmfuhrer met een van zijn onderofficieren vertelde me, dat zij hier weer kwamen. Ik kan niet anders doen dan afwachten (...) Raalte wordt iedere dag gebombardeerd, ze willen het station en de brug raken; de mop is nu in Raalte dat men in het station het veiligste woont.

't Engelse werk is afgesloten voor ons maar we mogen wel de ijskelder als schuilkelder gebruiken. Wormer moet vandaag al zijn rogge dorsen en dat is nu hier in de tuinkamer opgeborgen, je watertandt zeker als je daaraan denkt en ook aan 't bouwhuis vol koeien. Men denkt dat het Wormer er wel aan zal gaan. Over 2 dagen wordt dat alles afgesloten, nu mocht hij nog de knollen van het land rapen. Maar dan is 't uit en wat krijgen we dan?"

De ontruiming hield verband met de V2 startbaan in t Wormerveld; uit diezelfde brief: "Gewoonlijk komt de V2 hier enige malen per dag overheen, bij helder weer duidelijk zichtbaar, t is een klein verlicht vliegtuig als men 't ziet."

Er moet nu ook rekening worden gehouden met de ontruiming van Schoonheten: "Zoveel mogelijk heb ik ingepakt maar de meubels blijven toch. De kelder is kruisgewelf; een expert dacht dat het de beste plaats was om op te bergen en verder de mooie meubels in de zaal te zetten, dat zijn dikke muren. 't Is alsof we een beleg tegemoet gaan(...) Harry heeft een klein koffertje van mij meegenomen, als de nood aan de man komt dan kan ik kiezen tussen Boxbergen en Sprengenberg. Archem en Klein Archem is ontruimd en Oolde.

3 december '44. "We zitten voorlopig nog rustigjes. Ik heb veel opgeborgen, dit huis heeft wel 10 gewone inboedels. De was wordt hier ook aan huis gedaan, maar dat gaat toch niet naar wens, ze hebben geen idee van rekken en mangelen. Alles in huis is hier volgepropt, de huishouding van Wormer moest ook met meubilair ondergebracht en er is nergens meer plaats, zelfs in de druivenkas hangen dekens en bedden. 't Bouwhuis is nu lekker warm door de koeien, het staat ook wel gezellig. Gisteren was Jennigje jarig, ze miste Okie erg."

Naast de zorg om eigen have en goed was er ook zorg om de oudste dochter Anna. Het was gewoon dat er ieder najaar een paar fazanten naar de familie Den Tex werd gestuurd; de laatste keer, dat moet najaar 1944 zijn geweest, kwamen niet de fazanten aan maar wel het etiket-met-adres en de toegevoegde tekst: "de vogeltjes zijn gevlogen." Maar het gemis aan wild was het ergste niet; tegen die tijd was in het Westen ieder voedsel welkom; vetten en eiwitten kwamen al niet meer op het menu voor, al het andere was schaars. (maak ik op uit mijn moeders aantekeningen uit dat jaar) Ik heb de indruk dat dat een tijd duurde voordat op Schoonheten de ernst van de situatie doordrong. Iedereval was een vertrouwd transport moeilijk te vinden; in mijn moeders brieven die ze in diezelfde tijd aan haar zuster Harry schreef, staan regelmatig suggesties voor mogelijk vervoer ten behoeve van haar broer Rolf en haar moeder.

In het diepst van de hongerwinter, 4 jan 1945, schrijft Coba Bentinck-Philipse aan haar dochter: "Zou je niet kunnen komen met je kroost? Of het veilig is weet ik niet, want er gebeuren hier vreemde dingen, maar geen eten is nog erger. En stel het niet te lang uit want dan heb je geen fut meer (...) Melia (het jongste zusje van Elsie Bentinck-de Brauw. udt) met de juffrouw gingen heen en weer naar Den Haag per fiets om Maurits eten te brengen. Ze deden er 2 dagen over en sliepen in Utrecht. Ook ging er van hier een auto naar A'dam; Rolf gaf wat aardappels mee voor Okie en vroeg of hij haar mee terug wilden nemen. Hoe 't gegaan is weet ik niet, ze moesten alweer hier terug geweest zijn. Er is zoveel bedrog (...) Mr en mvr Theo vd F. [van der Feltz? udt] zijn met hunne burens plotseling met een vrachtwagen naar Friesland waar ze nu op hun boerderijen zijn. Daar moet het veilig en goed zijn. Deventer heeft erg veel te lijden."

9 januari 1945: “Vanmiddag ben ik met sneeuwschoenen er op uitgetrokken en heb succes voor je gehad. Bij De Bruijn heb ik spek voor je kunnen krijgen. Ze wilden het niet doen als regel, maar de vrouw is het aan de baas gaan vragen en toen kwam ze terug zeggende: de Baas vindt dat mr. Den Tex het zo akelig gehad heeft en mevrouw uit haar huis dat we `t maar zullen doen. Ik ruilde tegen 2 nieuwe nachthemden en een nieuw overhemd en beide partijen waren tevreden. Nu zal ik zien er morgen nog een roggebroodje bij te doen en wat tarwemeel; het lijkt me een heel gezellige bezending.(...)De boerderij van Kreilemans is verlaten, ze zijn naar Luttenberg, `t was daar te gevaarlijk. Heeten is erg beschadigd en grotendeels verlaten.”

17 januari: “... het is niet dat ik niet aan je denk en probeer je dingen toe te zenden. Sinds kerstmis staat er een pak in Raalte voor je; `t was zo gezellig en er zit van allerlei in, maar die man dupeert mij nog steeds en vertrekt maar niet. Vandaag was Frederique hier en die zal nu vragen wanneer hij uit Deventer gaat en dan komt zij een pak hier ophalen en zal het voor mij daarheen brengen. De mannen wagen zich hier niet op de weg, fietsen worden ook nog steeds in beslag genomen onderweg en een paard ook. Daarbij heeft het erg gesneeuwd en zijn de wegen niet begaanbaar. De post komt tot Hein; die brengt ons de brieven. (...) De vroegere dominee van hier is nu in A'dam en kwam met een bakfiets naar Raalte om etenswaren te halen. Zou dat iets voor jou zijn?”

J.U. barones Bentinck-Philipse. (1879-1971)

Iedereval bereikte één pakje doel; het ging mee in de fietstassen van Melia de Brauw en Bijn Grovestins die familie in Den Haag eten brachten; vandaar bereikte het ongeschonden ons gezin in Haarlem. Anna den Tex-Bentinck aan haar moeder: 1 maart `45. “Wat een heerlijk pak uit den Haag ... we hielden er zondag een feestmaal van. Hebt u niet gevoeld hoe vier dankbare mensenkinderen aan U dachten. Van dat blik chocmel maakte ik een saus tussen pannenkoeken. Ik wist niet dat die blikjes zo heerlijk waren, net choc met room. De suikerklontjes heb ik eerlijk verdeeld en er ook Wolly nog wat van gezonden, want nu ze er niet is, vind ik zo sneu als ze er daar niets van meekrijgt al heeft ze het daar wel beter dan hier. (De oudste dochter was bij de familie Rooyaards in West-Friesland in huis; hier kon ze nog genoeg te eten krijgen. udt) ... Enige dingen worden nog speciaal voor mijn verjaardag bewaard om dan weer extra uit te kunnen halen.”

J.U Bentinck Philipse aan haar dochter; 20 maart: “Raalte wordt gebombardeerd. Het is moeilijk zaad te krijgen; erwten en capucijners niet te krijg. De groente hier is nu ook op, maar dat vindt jij heel gewoon. (...) De broer van de dames van Rossem, een professor, is al 2x geweest om te provianderen, hij woont in Delft. Hij overnacht 1 nacht op B. en doet het heel kalmpjes aan. (...) Ik denk veel aan je en zou je zo graag te goed doen; als je nog voor geld wat kunt krijgen kunt koop je het maar, al is `t duur, ik zal het wel betalen.”

Een maand later slaagde er opnieuw een zending. Anna den Tex-Bentinck aan haar moeder op 2 april: “Hartelijk dank voor 2 zak aardappelen. Heerlijk dat het toch eindelijk gelukt is. t Moesten er volgens de schipper drie zijn maar een was er in Leiden gestolen (...) Voor geld kun je hier haast niets meer krijgen; een

mud tarwe kost f 4000, 1 ei f 7. Wat zullen we dat later gek vinden.... Nu moeder, ga ik een heerlijke pannenkoek eten die Toty bakt.”

Op Schoonheten heeft de oorlog dan echt toegeslagen: Coba Bentinck schrijft op 2 april: “Woensdagnacht om 1 uur werd er aan de poort gebeld. t Was een Duitser die meedeelde dat de startbaan en elf V 1's over een uur opgeblazen werden; dat we alle ramen en deuren moesten openzetten en alles van de wand halen. Je begrijpt wat een werk en alles zo vliegensvlug in dit grote huis. De vrouwelijke afdeling van hetgeen binnen de poort woont trok zo gauw mogelijk weg naar Pasterkamp. R. en E. en de kinderen, mevr de Lorm, Adolf (Grovestins), Frederique en ik hier in de kelder. En zo zaten wij in afwachting van hetgeen zou komen. In huis was het een verschrikkelijke tocht daarbij was er wind en regen zodat het overal nat werd. En we zaten maar en er gebeurde niets. Tegen 6 uur werd het licht, de ganzen waren voor de kelder in de gracht en gaven blijk van hun tegenwoordigheid. Ik was nu en dan uit de kelder gegaan, maar nu het licht werd, was dat veel prettiger. Wij hoorden dat er een tegenbevel was gekomen en gingen weer in `t natte kille huis, waar alles van de muren op de grond lag, een echt katterig gevoel. Er werd medegedeeld dat men ons zou waarschuwen als er iets zou gebeuren. Intussen werden er acht V's weggevoerd, dus bleven er nog 3 over.

Zo'n dag ben je toch erg uit je doen, maar tegen het eten was alles weer wat gewoon en daar ging het zonder enige waarschuwing. Grote stukken vlogen door de lucht, dat was de startbaan. Even daarna, weer een formidabele slag. In t geheel 5. Heel veel pannen van t dak, ruiten, muren ontzet, de oude staande klok die heel stevig vastgemaakt was aan de muur in honderd stukken enz. Daarbij de smederij in brand en geheel afgebrand. Vele mooie bomen daarom heen verbrand of uit de grond gerukt een enorm gat daarvoor; het was een V2 die ze lieten springen. Zo een naar gezicht. `s Avonds dat brandende huis en t was na 8 uur `s avonds en men mocht er ook niet heen. De volgende dag ging ik overal heen. De weg langs t Wormerbosch een ravage, de baan was op t Rxxpepad. Daar veel bomen weg, Portland, Hendrik-Jan, Steen, alle pannen weg en ramen uitgedrukt (...) Je moet het even verwerken, maar dan komt men tot de conclusie dat `t natuurlijk erg jammer is, maar dat we heel dankbaar moeten zijn dat niemand lichamelijk letsel heeft. En nu de Engelsen op een 27 km van ons af! t Is ongelofelijk.”

Toen werd Raalte bevrijd (dd ?) voor het Westen kwam de bevrijding tegelijk met de vrede. Op 23 mei schrijft J.U. Bentinck aan haar dochter: “Over een paar dagen gaat er iemand naar Haarlem en heb ik gelegenheid een brief mee te geven. Vandaar dat ik op dezen regenachtigen morgen een praatje met je kom maken. Wat was ik toch blij toen ik goede tijding van je kreeg. Mijne gedachten waren zoveel bij je allen en `t was zo naar, dat ik je niets kon sturen. Het laatste pakje was vol van allerlei heerlijkheden als spek, rogge en boter en werd door de D's opgegeten. En lange brieven heb ik je ook geschreven die je niet bereikt hebben. Maar gelukkig is dat alles achter de rug.”

De bevrijders waren geen Engelsen. Op een briefkaart van 28 mei staat: “Wij zitten hier vol met Canadezen, 8 officieren in huis, waaronder een majoor, 160 man, tal van vrachtwagens etc. t Zijn engineers, ze brengen heel veel mee uit Duitsland. `t Ligt overal vol prachtige nieuwe planken, grote stapels en materiaal voor bruggen. De majoor slaapt op Okies kamer. Nu is het avond, het plein is vol soldaten; ze zijn aan t eten, wel honderd. Ze zitten in t gras, een aardig gezicht.”

Canadese voertuigen op het plein, voor de volière, van het huis Schoonheten.

Canadese militairen op het plein van Schoonheten.

Zowel de familie Bentinck als de familie Den Tex waren de oorlog goed doorgelopen. Anneke den Tex ging in juni voor de eerste maal dat jaar weer naar Schoonheten. Ze reist met een vrachtwagen mee tot Deventer, daar lift ze verder, eerst een eind met een vrachtwagen, dan met een boerenkar en vanaf Lettele verder lopend; een jongen helpt haar door haar bagage mee achterop de fiets te nemen. Ze werd op Schoonheten natuurlijk goed bijgevoerd. “Ik zie wel hoe ik terugkom,” schrijft ze haar echtgenoot op 14 juni.

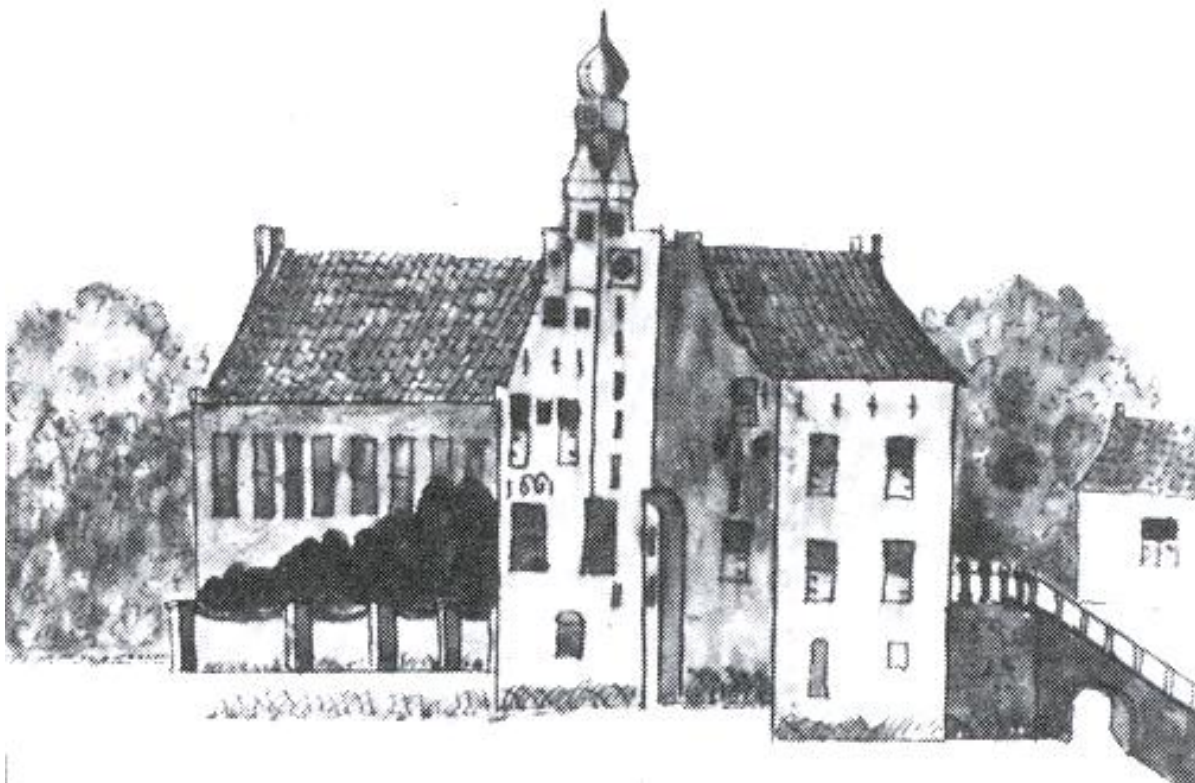
Al gauw zouden de verbindingen weer hersteld zijn en had het contact tussen Schoonheten en het Westen weer zijn normale verloop. Zo gewoon dat daar geen brieven meer van bewaard zijn.

FUNDAMENTEN BENTINCKHUIS BLOOTGELEGD.

De archeologische dienst van de gemeente Zwolle is op 23 juli 2001 een opgraving gestart op een terrein aan de rand van de Vinex-wijk Stadshagen. Aanleiding hiervoor was de sloop van de restanten van de boerderij Werkeren en nieuwbouwplannen in de Mastenbroekerpolder.

Al snel werden de fundamenten van twee voor Zwolle belangrijke bouwwerken blootgelegd: het voormalig kasteel Werkeren uit 1410 en de gelijknamige havezathe uit 1540. Voor zowel de familie Van Ittersum als voor de familie Bentinck een belangrijke operatie. Van het eens zo machtige geslacht Van Ittersum liggen hier hun roots en voor de familie Bentinck begon hier omstreeks 1566 hun tot heden durende verblijf in de provincie Overijssel.

W.Hoogland.

*"het oud-adelyk huys Werkeren, gelegen in Mastenbroek, 1730", aquarel door Andries Schoemaker.
Foto uit "De havezaten in Salland en hun bewoners".*

Zwolle kent meerdere havezaten, maar een kasteel is vrij uniek voor de stad. Historici weten van het bestaan van kasteel Voorst, dat in de buurt van het huidige Westenholte heeft gestaan en in 1362 met de grond gelijk is gemaakt. Dit gebeurde door de bisschop van Utrecht in samenwerking met de steden Kampen, Zwolle en Deventer. Ook naar het bestaan van dit kasteel werd reeds archeologisch onderzoek gedaan. Vermoedelijk heeft het kasteel van de heren Van Voorst onderdeel uit gemaakt van een tweelingburcht waarvan het andere deel binnen zichtsafstand zou hebben gelegen. Het is mogelijk dat dit tweelingkasteel op het terrein van Werkeren heeft gestaan. Hiervoor zijn twee historische aanwijzingen. De heren van Voorst hadden belangrijk bezit in de Mastenbroekerpolder en Werkeren ligt aan de "ingang" van deze polder. Daarnaast zijn de Van Ittersums gelieerd aan de Van Voorsten en het oudst bekende Werkeren was in bezit van de Van Ittersums.

Het was bekend dat het oude kasteel van de roemruchte familie van Ittersum en de havezate Werkeren ongeveer ter hoogte van de boerderij van de familie Reuvekamp aan de Oude Wetering hebben gestaan. Een schuur van die boerderij was nog een overgebleven bouwhuis van de havezate. Van de havezate bestaan enkele tekeningen en aquarellen, maar de fundamenten van het kasteel en havezate werden nooit in kaart gebracht. Het bleef tot nu toe bij fantasierijke tekeningen van hoe het er uit zou hebben gezien.

Het kasteel Werkeren dat in 1410 door Johan van Ittersum werd gebouwd, werd in 1521 vernield. Dat gebeurde door inwoners van Zwolle in opdracht van de hertog van Gelre. Het is tot de grond toe afgebroken, zelfs de kelders zouden zijn geslecht. De kelders waren namenlijk door Jan van Ittersum, met toestemming van de landsheer van Overijssel bisschop David van Bourgondië, gebruikt als gevangenis.

Omstreeks 1540 verrees een nieuwe havezate op deze plek. In het begin van de 18^e eeuw telde het huis Werkeren 12 vuursteden en 3 brouwketels. Dit betekent dat het een van de aanzienlijkste huizen in heel Overijssel was. Aan het einde van de achttiende eeuw was het huis echter in verval geraakt. In 1813 is de vergunning tot sloop van de havezate verleend. Voor de sloop kregen de eigenaren een bedrag van 1000 gulden. In 1819 zijn de landerijen behorende tot de voormalige havezate geveild. De familie Reuvekamp, die het goed aankocht, liet er een boerderij bouwen. Deze boerderij heeft er gestaan tot 2 januari 2001. Op die dag brandde de schuur en het woonhuis af. In de keuken van de boerderij bevonden zich tableaus met o.a. scènes uit de Bijbel. Deze waren reeds voor de brand gestolen omdat de boerderij leeg stond.

Archeologisch onderzoek.

Omdat de boerderij van Reuvekamp moest wijken voor de nieuwbouw van de Vinex-wijk Stadshagen kreeg de stadsarcheoloog Hemmy Clevis de gelegenheid het circa twee hectare grote terrein te onderzoeken. Hij kreeg van de gemeente vier ton om deze klus te klaren. Volgens Clevis betreft het een historisch zeer belangrijk onderzoek. "Dit is de meest interessante opgraving die ik heb gedaan in de vijftien jaar dat ik in Zwolle werkzaam ben. Je bent als archeoloog zelden in de gelegenheid om een compleet kasteel op te graven". Hij sluit niet uit dat er nog resten van vroegere bebouwing te vinden zullen zijn. Clevis hoopt dat de fundamenten die nu boven de grond komen, behouden blijven voor het nageslacht. De gemeente, afdeling Stad & Welzijn, heeft op deze plek echter een kinderdagverblijf en kinderboerderij gepland precies op de plek waar de vondsten zijn gedaan.

De puist is de fundering van de hoofdingang. Deze ingang is gezien de fundering en de aansluiting van het metselwerk op het hoofgebouw er later tegen aangebouwd.

Detail van de fundering op houten palen. Zichtbaar zijn de balken in de lengte van de muur en de donkere vlakjes zijn de verbindingsbalken, daarop metselwerk waarvan de bovenkant het hoogteverschil van de paalfundering moet wegwerken. Daar bovenop blokken van Bentheimerzandsteen.

Niet alleen de landelijke en regionale media hebben belangstelling voor de vondst, bij de opgravingen zelf komen ook veel belangstellenden. Dat laatste is niet altijd een onverdeelde genoeg. Coinhunters, mannen en vrouwen die met detectoren naar munten e.d. op zoek gaan, hebben er al huisgehouden. Een paar hekwerken zijn vervolgens geplaatst, maar hebben rondom het gehele terrein neerzetten was te kostbaar. Het zou het volledige onderzoeksbudget opsouperen. Eigenlijk zou, zoals ook in Nijmegen is gedaan, verboden moeten worden op een archeologisch terrein te komen.

Of de opgraving behouden kan blijven is niet te zeggen. Het college van B en W van de gemeente Zwolle heeft laten weten over de integratie van de vondst in Stadshagen na te willen denken. Het bestemmingsplan geeft volgens wethouder Willemien Penterman nog enkele ruimte, dat het goed is deze nog eens tegen het licht te houden. Duidelijk is dat het behoud van de archeologische vondst onverbiddelijk samenhangt met de financiën die dat met zich meebrengt. Want verplaatsing van de kinderopvang en de kinderboerderij en het bestemmen van extra groen in de wijk heeft consequenties voor de exploitatie van de Vinexlocatie. De belangrijkheid van de vondst moet na afronden van de onderzoeken uiteindelijk worden vastgesteld. Aan het eind van 2001 zijn de opgravingen weer met zand afgedekt om het te beschermen tegen de vorst.

Vondsten.

Er is gestart met het graven van enkel proefsleuven. Daarbij kwamen al vrijwel direct voormalige grachten, behorende aan het kasteel en muren met een dikte van soms een meter gevonden. Nota bene slechts zo'n twintig centimeter onder het huidige maaiveld.

Er zijn een aantal interessante vondsten gedaan. Zo is een stuk van een zeer rijk versierd kroonstuk van een tegelkachel uit de zeventiende eeuw gevonden, gemaakt van aardewerk en met glazuur in allerlei kleuren bewerkt. Uit verschillende beerputten zijn tinnen voorwerpen gevonden hetgeen duidt op een geweldige rijkdom. Zo zijn er een tinnen pispot, een tinnen kan en een tinnen fles met onbekende inhoud gevonden. De rijkdom van de familie Bentinck die in de 17^e eeuw op het huis Werkeren verbleef, komt tot uitdrukking in de rijk versierde drinkglazen en de vele wijnflessen die uit de bodem gevist zijn.

Op 15 augustus 2001 kon worden gemeld dat er een compleet beeldhouwwerk uit de gracht was gekomen. Het betreft een 58 centimeter hoge stenen leeuw gemaakt van Bentheimerzandsteen. De Leeuw heeft een wapenschild in zijn klauwen met een de afbeelding van een tweede leeuw. Een deel van de verf zit er nog op.

De schildhoudende leeuw is waarschijnlijk onderdeel geweest van een serie beelden die hebben gestaan op de grachtmuren rondom de havezate. Het wapen zou slaan op de familie Buckhorst waar de Van Ittersums mee verwant waren.

Fundamenten.

Op basis van historisch bekende gegevens en eigen redeneringen ging men er van uit dat er resten zouden worden gevonden van twee gebouwen, het kasteel en de havezate Werkeren.

Dit betekende dat men op het terrein van de voormalige havezate Werkeren heeft te maken met overblijfselen uit drie bekende perioden: 1410 – 1521, 1521 – 1800 en 1800 – 2001. De eerste bestrijkt de periode van het kasteel Werkeren zoals deze is bewoond door de Van Ittersums, de tweede die van de havezate Werkeren, bewoond door de Bentincks en de derde, de periode van de boerderij Werkeren van de familie Reuvekamp. Daarnaast is het mogelijk dat er een bouwfase gestaan heeft tussen circa 1360 en 1410 en uiteindelijk is het mogelijk dat er zelfs prehistorische resten bewaard zijn gebleven.

Hier het metselwerk van de funderingen van de muren van het hoofdgebouw. Het bestaat voor een groot deel uit hergebruikt materiaal. Waaronder tufsteen en kloostermoppen daterende van voor 1300. Ook de gemetselde aanzetten van de keldergewelven zijn zichtbaar.

Inmiddels is gebleken dat men te maken heeft met het huis uit de periode 1521-1800. De periode dat het huis overwegend is bewoond door het geslacht Bentinck.

De volgende argumenten liggen hieraan ten grondslag.

- De jongste havezate zou een L-vormige structuur hebben. De vertrekken langs de gracht liggen min of meer in de “korte poot” van de L. De verbinding tussen de twee poten is dan wel een zwanenhals.
- Er zijn in totaal drie beerkelders of beerputten aangetroffen. Het materiaal dat daarin is gevonden gaat niet verder terug dan het tweede kwart van de 16 eeuw, waardoor het bij de jongste havezate hoort.
- Twee van de drie beerkelders zijn in verband met het muurwerk van de hoofdgebouwen gemetseld.
- Er hebben onder deze gebouwen geen kelders gelegen. Het versterkte huis van de Van Ittersums had kelders.
- De grachtvulling is van voor de tijd van de boerderij en van na de eerste havezate. Er komt beeldhouwwerk uit van gebakken klei en van natuursteen.
- Het metselwerk van de funderingen van de muren van het hoofdgebouw bestaat uit hergebruikt materiaal. Er zit zelfs tufsteen en kloostermoppen bij dat van voor 1300 dateert.

Afbeeldingen van de opgravingen geven van het één en ander een goed beeld.

Fundamenten van de hoek van de L. (de zwanehals) Zichtbaar is een waterput en in de hoek de aanzet van het toilet.

De Van Ittersums.

Al vanouds bezat de familie Van Ittersum in Mastenbroek vele goederen, waaronder de hofstede Werkeren in het zo genaamde Oosterslag. De Van Ittersums woonden zelf binnen de stad Zwolle. Zij woonden aldaar op het Hof, een huis staande in de Sassenstraat naast de Bethlehemkerk.

Vermoedelijk liet Johan van Ittersum in 1440 het huis Werkeren bouwen. Johan was gehuwd met Nese Campherbeek. Zij bracht door erfenis veel goederen te Berkum aan de Van Ittersums. Daarnaast bezat Johan van Ittersum ook goederen te Voorst, later bekend als de havezate Voorst. Na de dood van Johan van Ittersum vererfde Werkeren op zijn zoon Johan van Ittersum. Hij was getrouwd met Margaretha van Essen en kreeg bij haar twee zonen: Johan en Jan. Johan kreeg Werkeren en Jan de goederen te Heino, waar later de havezathe Nijenhuis uit zou ontstaan. Onder deze Johan van Ittersum werd in 1521 het huis Werkeren verwoest. Hij was getrouwd met Fye van Coeverden en hij overleed in 1540. Hun zoon, eveneens Johan geheten, was gehuwd met Anna van Buckhorst tot Zalk. Evenals zijn vader werd hij drost van IJsselmuiden en compareerde vanaf 1541 in de Ridderschap van Overijssel. Hij diende als militair onder Karel V en sneuvelde in diens dienst in 1547 in Duitsland. Uit dit huwelijk werden drie dochters geboren, die samen een rijke erfenis hadden te verdelen.

De Bentincks.

De oudste dochter Sophie van Ittersum is in 1563 getrouwd met Eusebius Bentinck. Deze was afkomstig van het huis Ten Velde bij Warnsveld. Eusebius werd in 1566 tot de Ridderschap van Overijssel toegelaten. Ook hij was drost van IJsselmuiden. Dit ambt dat met schulden was bezwaard ten goede aan de Van Ittersums, is met hulp van Willem van Buckhorst verkregen. Eusebius Bentinck overleed reeds in 1584 en Sophia van Ittersum in 1624. Hun zoon Hendrik Bentinck, eveneens drost van IJsselmuiden werd sedert 1602 als riddermatige verschreven. In 1610 was hij gedeputeerde van Overijssel ter Staten Generaal en een jaar later wist hij het belangrijkste ambt in Overijssel, dat van drost van Salland, te verwerven. Naast het huis Werkeren bezat hij de havezate Diepenheim in Twente. Ook de hof te Wormer bij Heeten was zijn eigendom, de latere havezate Schoonheten. In 1591 is hij getrouwd met zijn nicht Elsabe van Ittersum, afkomstig van het huis Gerner. Toen Hendrik Bentinck in 1639 overleed, erfde elk van zijn drie zonen een havezate met het recht van verschrijving. Wolf Bentinck kreeg Werkeren, Eusebius Borchard Bentinck kreeg Schoonheten en Berend Bentinck de havezate Diepenheim. Wolf Bentinck trouwde in 1623 met zijn nicht Thecla Beninga. Na haar overlijden hertrouwde hij in 1632 met zijn verwante Anna van Haersolte van Yrst. Bij huwelijkse voorwaarden had hij reeds in 1632 de havezate

Werkeren verkregen. Hij woonde echter op het huis te Vollenhove, in zijn functie van drost van het ambt Vollenhove en de heerlijkheid Kuinre en overleed daar in 1638.

Anna van Haersolte hertrouwde in 1649 met Joseph van Apelt tot de Pol. In is de nalatenschap van haar eerste echtgenoot tussen haar kinderen verdeeld. Uit de bij die gelegenheid gemaakte inventaris krijgt men een goed beeld van de op Werkeren aanwezige vertrekken. Daaruit blijkt dat in het huis een “salet, weduwecamer, groote camer, bestevaders camer, eetplaetse, koecken, beste plaets camer ende zael” aanwezig waren. Onder het huis bevonden zich nog enige kelders. De havezate kwam in bezit van haar oudste nog minderjarige zoon, Hendrik Bentinck. Na zijn studie aan het Deventer Athenaeum Illustre werd hij in 1658 vanwege Werkeren toegelaten tot de landsvergaderingen. Hij trouwde in 1664 met Seyna Hillegonda Martens van Borgele. Nadat Overijssel weer was toegelaten tot de Unie van Utrecht werd Hendrik Bentinck in 1675 benoemd tot drost van Salland. Daarmee kunnen we hem scharen onder de Bentincks die verknocht waren aan stadhouder Willem III, de latere koning van Groot-Brittannië. In hetzelfde jaar werd het huis Werkeren gesteld op vijftien haardsteden in de belasting op de vuursteden. Daarmee was dit het grootste huis in Salland.

Na Hendriks dood in 1692 vererfde Werkeren op zijn zoon Wolf Bentinck. Deze heeft niet lang van zijn bezit kunnen genieten. Reeds in 1696 overleed hij ongehuwd. Pas in 1703 konden zijn erfgenamen tot een verdeling komen. Wolfs broer Christoffel Bentinck, heer van Ahnem verkreeg Werkeren. Christoffel volgde een militaire carrière. Als ritmeester van de garde sneuvelde hij in 1706 in de slag bij Ramillies tijdens de Spaanse successieoorlog. De havezate, die nogal bezwaard was om de diverse uitgaven voor het houden van regimenten te kunnen bekostigen, kwam in bezit van Hendrik Willem Bentinck heer van Borgele. Ook hij overleed ongehuwd en wel in 1726. Weer stond de familie Bentinck voor een boedelscheiding. Berend Bentinck heer van Wittenstein, broer van de overledene, werd in 1727 met Werkeren beleend. Deze was generaal-majoor der infanterie en gouverneur van de vesting Coevorden. In 1702 was hij getrouwd met zijn nicht Agnes Sophia ter Bruggen, uit wiens familie de havezathe Wittenstein afkomstig was. Met de glorie van Werkeren was het gedaan. De familie bewoonde liever het comfortabelere Wittenstein. Berend Bentinck overleed in 1745, waarna Werkeren overging naar zijn zoon Hendrik. Slechts negen jaar is hij eigenaar geweest. Als dijkgraaf van Salland overleed hij in 1754. De laatste Bentinck die zich heer van Werkeren mocht noemen was Coenraad Willem Bentinck. Als minderjarige volgde hij zijn vader in het bezit op. Ook hij bleef op Wittenstein wonen en overleed aldaar in 1801 ongehuwd.

Boerderij Werkeren.

Boerderij Werkeren in 1980. Foto uit “De havezaten in Salland en hun bewoners”.

Het huis Werkeren werd al lange tijd niet meer door de Bentinck bewoond. Zij verkozen het comfortabelere Wittenstein bij Kamperveen. Na het overlijden van Coenraad Willem Bentinck in 1801, hadden zijn erfgenamen,

zijn zuster Agnes Sophia en de kinderen van zijn overleden zuster Hillegonda Anna geen belangstelling voor het sterk in verval geraakte huis. Na circa honderd jaar leeg te hebben gestaan of tijdelijk verhuurd te zijn geweest is het huis voor afbraak te koop aangeboden. Eerst in 1813 kon na afgifte van een sloopvergunning daartoe worden overgegaan. Het koetshuis is behouden gebleven en in 1819 met omliggende landerijen in het openbaar geveild. Koper werd Berend Wolters. Hij heeft de in 2001 afgebroken boerderij gesticht. Na zijn overlijden in 1859 vererfde het goed aan zijn dochter Willemina Wolters. Zij was in 1849 getrouwd met Hendrik Reuvekamp en bracht het erf in diens geslacht. In 1886 werd eigenaar de minderjarige Antonius Johannes Reuvekamp, die het in 1889 verkocht aan zijn broer Johannes Paulus Reuvekamp. In 1942 deed de laatste afstand van zijn rechten op het erf ten behoeve van zijn kinderen uit zijn huwelijk met Johanna Hendrika Damman. De laatste eigenaren waren Egbertus Gerardus Reuvekamp en Lamberta Josephina Beltman.

Voor dit artikel is geraadpleegd:

- *Zwolsche Courant, 7 augustus 2001.*
- *Zwolsche Courant, 15 augustus 2001.*
- *Zwolsche Courant 16 augustus 2001.*
- *Overijssels Dagblad, 9 augustus 2001.*
- *Mensema en Gevers. "De havezaten in Salland en hun bewoners".*
- *Website van de gemeente Zwolle.*

Foto 's: daar waar niets vermeld van W.Hoogeland.

Schoonheten in wintertooi, februari 2001.